

Bokmeldinger

M.B. Landstad 2017. *Norske Folkeviser*. Ny utgave redigert av Herleik Baklid, med innledning av Ørnulf Hodne. Oslo, Novus, Nasjonalt Landstadsenter, Instituttet for sammenlignende kulturforskning Serie B: Skrifter. To bind, 1162 s. Illustrert.

Anmeldt av Leiv Sem

Nasjonalt Landstadsenter har i si planlagte utgjeving av skriftene til Magnus Brostrup Landstad i 15 bind kommi med ei nyutgjeving av det verket som framfor alle andre har sikra honom ein plass i litteraturhistoria og folkloristikken: *Norske Folkeviser*. Verket sjølv skulle ikkje trenge nokon presentasjon, dette vil vere kjent nok frå før. Da presten og salmediktaren la denne samlinga ut for publikum for fyrste gong i 1853, var det ein grunnstein for norsk folkloristikk og nasjonalkultur han la ned. Landstads utgjeving tende ei interesse for folkeviser hjå både lekmann og lærd, og antyda visse rammer for korleis visene skulle lesast, samlast og gjevast ut. At desse rammene dels blei brotne, dels misforstått av dei som kom etter, er ei anna sak. Seinare er boka gjevi ut i opptrykk og faksimileutgåver.

Kva byd så denne nyutgjevinga på? Kva særpregar og legitimerer henne?

Utgjevinga er ei faksimile av to original-eksemplar. Utgjevarane har valt å dele Landstads bok i to delar, to schvære bind på til saman godt over tre kg, eller noko nær ei tredobling av vekta på originalutgåva. Ikkje ein gong kvar for seg er bøkene like handterlege som originalen, eller Universitetsforlagets faksimileutgåve frå 60-talet, for den del. Binda har store papirflater, og det grafiske oppsettet gjev lesaren både luft og

mat på reisa innover i Landstads verd. Dette formatet sett visse grenser for bruken, og signaliserer nok også kva for publikum utgjevarane har sett for seg. Vel, tida for at studentar tok folkevisene med seg i skreppa er nok uansett forbi. Papiret er tjukt og pent, og lèt både fontar og fargebilde komme til sin rett. Mange av illustrasjonane er utsøkte, men ein stussar kanskje litt over å sjå at bilde av somme kjende folkeminnesamlarar er henta frå wikipedia. Smussomslaget på boka er lite fantasifullt, for å seie det skånsamt. Penare er omslaget i grøn sjirting, med Landstads signatur og titlar i gull. Dei to binda på godt over 1000 sider til saman vil kunne både smykke og dominere dei fleste bokhyller, berre hyllene er solide nok.

Den fremste årsaka til at boka er slått i to delar, er at faksimilen er forsynt med ei grundig, 180 siders innleiing av Ørnulf Hodne der han framstiller opphavs- og verknadshistoria til *Norske Folkeviser*. Denne innleiinga er samtidig den kanskje viktigaste legitimeringa for utgåva. Hodne rissar fyrst opp bakgrunnshistoria for Landstads arbeid med folkevisene: dei idéhistoriske strau- mane, «oppdaginga» av folkevisene, kivinga med Jørgen Moe. Ikkje minst er Hodne oppteken av å gje Olea Crøger ein plass blant dei fyrste innsamlarane. I tillegg til å gje henne stor plass i den historiske framstillinga, har utgåva ei oversikt over viseoppskrifter frå hennar hand som Landstad anten har brukt i *Norske Folkeviser*, eller hatt tilgjenge til under arbeidet. I denne bolken om Crøger byggjer Hodne mykje på Alver, Kvideland og Ressem: *Lilja bære blomster i enge* (2004). Innleiinga gjev mykje plass til å plassere og skildre informantane bak folke-

visesamlinga. Slik fester Hodne bokverket også i bygdekulturen. Ved å gjere dette, lyfter Hodne også fram forholdet Landstad og Crøger hadde til informantane sine. Dette var ein føresetnad for gode innsamlingsresultat, men må også sjåast i samanheng med at utgjevinga deira hadde større truskap til originaloppteikningane enn kva den fyrste kritikken gjekk ut frå. I bolkanen om informantane byggjer Hodne mykje på Jonssons og Solbergs *Vil du meg lyde* frå 2011, men han byggjer også på ei rad andre kjelder for å gje eit bilde av livet og kulturen i bygdene der visene blei skrivne opp. Framstillinga er illustrert med bilde frå Hodnes egne reiser til det landskapet der kvedarane levde og verka. I det heile får ein gjennom innleiinga eit levande og berørande bilde av miljøet visene blei borte i, og ikkje minst av dei ulike kvedarane.

Innleiinga drøftar nøye Landstads arbeid med språket i den trykte utgåva, med gode utgreiingar mellom anna av korrespondansen med Ivar Aasen om dei spesifikke vanskanen materialet baud på, og deira forslag til ulike løysingar. Det Landstad seinare blei hardt kritisert for, var korleis han handterte variantrikdommen og den manglande heilskapen i mange av oppskriftene. Hodne brukar derfor mykje plass på å drøfte Landstads praksis på dette punktet. Somme gonger trykte han fragmentariske oppskrifter som sjølvstendige visetekstar, andre gonger støypte han oppskrifter saman til restitusjonar, med fylldige variantar som B-versjonar. Hodne gjev eit godt bilde av dei store utfordringane Landstad sto overfor i spenninga mellom å vere tradisjonen tru, slik han konkret fekk han i hende frå informantar, og samtidig forstå truskap til tradisjonen som å formidle den «eigentlege» samanhengen i visene. Hodne gjev også ein grundig gjennomgang av mottakinga *Norske Folkeviser* fekk, både den gode fyrste meldinga av P.A. Munch, og den seinare,

knusande kritikken frå Grundtvig og Sophus Bugge, kritikken som truleg gjorde sitt til at Landstad fyrst i 1880 kom med ei ny utgjeving av folkedikting, med eit forord signert berre tre dagar før han døydde. Ein del av dette stoffet er velkjent, men Hodne er også oppdatert og kjem med referansar og drøftingar av noko nyare litteratur.

Dei siste 60 sidene av innleiinga er vidd til verknadshistoria til *Norske Folkeviser*; fyrst og fremst korleis verket har inspirert diktarar som Ibsen, Undset, Aukrust og seinare diktarar, målarar som Werenskiold, Munthe osv., og komponistar som Grieg og Sæverud. Medan forteljinga om den tronge fødselen og dei krevjande åra i krybba er etter kvart ganske kjent, kjennest gjennomgangen av verknadshistoria til folkevisene nyare og friskare, om enn samtidig mindre innforliva. I denne bolken er det ikkje berre verknadshistoria til Landstads bok som blir skildra, men folkeviselitteraturen meir ålment.

Slik er det eit mangefasettert bilde av folkevisenes historie og potensiale Hodne gjev oss, før lesaren sjølv kan gje seg over til den fantastiske visesamlinga, med Landstads sterke personlegdom strålande gjennom organisering og kommentarar, og med hans prøvande, nyfikne og somme tider villslupne tolkingar. Samtidig, slår det meg, gjev Hodne gjennom denne innleiinga eit portrett av seg sjølv. Dette grundige, lærerike oversiktsbildet med dei fint teikna detaljane er på mange vis typisk for honom, og for dei bøkene han har dryssa ut til eit breitt publikum i ein heil nissealder. Både på og mellom linjene formidlar denne nyutgjevne boka ikkje berre kor inngåande kjennskap til stoffet eit langt liv kan gje, om ein berre er gåverik og arbeidsam nok. Handsaminga demonstrerer også ein djup vørtnad for stoffet, og for dei menneska som arbeidde det fram. Slik skriv Hodne seg sjølv inn i ein lang tradisjon av granskarar og

formidlarar, ein flokk han ikkje treng skjem-
mast over, og som neppe skjemmest over
honom heller.

Om tilbodet på eksemplar av *Norske
Folkeviser* har vori for lite i høve til etter-
spurnaden, skal ikkje eg ha sagt. Men at
denne boka, med sitt rett nok uhorvelege
format, men med si fine innleiing, sitt gode
utstyr av peikeapparat og illustrasjonar,
har potensiale til å arbeide fram ei ny inte-
resse og vørtnad for Landstads *Norske
Folkeviser* – dét er eg sikker på.